

III SEMINARIUM POLSKIEJ MYŚLI PEDAGOGICZNEJ „KIERUNKI ROZWOJU MYŚLI I PRAKTYKI PEDAGOGICZNEJ W POLSCE LAT 1939–2016” (KRAKÓW, 3 KWIETNIA 2017 ROKU)

Trzecie z kolei spotkanie seminaryjne odbyło się w siedzibie Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Jagiellońskiego przy ul. Batorego 12 w Krakowie. Tak jak poprzednio, ciężar organizacyjny wzięła na siebie inicjatorka seminarium Janina Kostkiewicz, która powitała gości przybyłych z 22 uczelni akademickich z całej Polski. Po niej słowa powitania skierował do zebranych Dziekan Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego Jarosław Górniak.

Obrazy zostały podzielone na cztery sesje tematyczne. Moderowanie pierwszej sesji powierzono Teresie Hejnickiej-Bezwińskiej i Krzysztofowi Ślezińskiemu. Jako pierwsza głos zabrała moderatorka, która podjęła temat: *Reformy oświatowe PRL-u*. Prelegentka zwróciła uwagę na cztery trudności związane z historycznością praktyki i teorii pedagogicznej, takie jak: (1) brak adekwatnych kategorii pojęciowych, (2) niedostateczna znajomość źródeł historycznych, (3) lekceważenie pamięci historycznej i (4) kontekstualność wiedzy historycznej. Odwołując się do swojej książki pt. *Praktyka i teoria reform oświatowych*, Hejnicka-Bezwińska uwypukliła różnicę między zmianą i reformą oświatową. Jej zdaniem dzięki temu rozróżnieniu możliwe jest dogłębne przeanalizowanie ewolucji systemu oświatowego w okresie PRL-u. Mimo że w tym okresie oświata polska była poddawana nieustannym zmianom, to jednak przeprowadzono tylko jedną reformę – w 1961 roku. Większość modyfikacji była motywowana względami politycznymi. Następnie wystąpiła Wiesława Sajdek, która zaprezentowała temat: *W obliczu wojny. Pedagogiczne poglądy, opinie i idee w wybranych czasopiśmiech polskich z 1939 roku*. Na wstępie prelegentka wyznała, że do podjęcia tego tematu skłoniło ją osobiste pytanie: Jak to było możliwe, że wojenne pokolenie młodzieży wykazało się taką dojrzałością ludzką i patriotyczną? Odpowiedzi na to właśnie

pytanie Sajdek poszukiwała w artykułach dotyczących wychowania, które ukazały się w periodykach pedagogicznych w pierwszych trzech kwartałach 1939 roku.

W kolejnym referacie Witold Chmielewski zajął się tematem: *Polska myśl i praktyka pedagogiczna na uchodźstwie w czasie drugiej wojny światowej (1939–1945)*. Prelegent skierował uwagę słuchaczy na wielorakie inicjatywy edukacyjne podejmowane w miejscach, dokąd trafili młodzi Polacy w okresie drugiej wojny światowej, zarówno na wschodzie, jak i zachodzie Europy. Następnie prowadzący poprosił o zabranie głosu Marka Rembierza, który przedstawił referat pt. *Między prawością myślenia i hartem ducha a zniewalaniem umysłów i deprawacją sumień. Z dziejów polskiej kultury intelektualnej i aktywności pedagogicznej w latach 1939–1956*. Prelegent przedstawił przykładowe działania edukacyjne podejmowane w celu ratowania i kultywowania polskiej kultury intelektualnej w przyjętych przez siebie ramach czasowych. Po nim głos zabrał Andrzej Ciążela z tematem: *Polska pedagogika wychowania dla alternatywnej cywilizacji humanistycznej w latach 1947–2016*. Przedmiotem jego rozważań była idea cywilizacji humanistycznej. Rozpropagował ją w Polsce po drugiej wojnie światowej Bogdan Suchodolski. Zdaniem mówcy idea ta wciąż stanowi ważny kierunek działań edukacyjnych.

Tematem wystąpienia Jolanty Mazur był *System instytucjonalnej opieki całkowitej nad dzieckiem w Polsce w latach 1939–1956*. Mówczyni naszkicowała stan opieki instytucjonalnej tuż przed wybuchem drugiej wojny światowej, a następnie szczegółowo scharakteryzowała wysiłki podejmowane w okresie okupacji i w pierwszym powojennym dziesięcioleciu w celu niesienia pomocy potrzebującym. Za Marią Grzegorzewską prelegentka określiła tę działalność ratownictwem społecznym. Joanna Torowska zajęła się tematem: *Edukacja kulturalna i edukacja kulturowa w Polsce po 1989 roku (próba ujęcia)*. Prelegentka zwróciła uwagę na różnicę terminologiczną między „edukacją kulturalną” i „edukacją kulturową”, podkreślając, że pierwsze z tych pojęć pojawiło się w polskiej nomenklaturze pedagogicznej dopiero w latach 90. minionego wieku. Opierając się na tym rozróżnieniu, zrekonstruowała filozoficzne źródła edukacji kulturalnej i naszkicowała jej aktualny stan. Jako ostatnia w pierwszej sesji wystąpiła Justyna Legutko, który przedstawiła referat pt. *Niezbadane zasoby archiwalne (przykład spuścizny Tadeusza Strumiłły)*. Młoda badaczka z Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Jagiellońskiego skupiła się na wstępnej charakterystyce nieopracowanego materiału źródłowego, który dotyczy postaci działacza harcerskiego Tadeusza Strumiłły, a znajduje się wciąż w jego archiwum rodzinnym.

Po intensywnej pierwszej sesji organizatorzy zaprosili uczestników na przerwę kawową. Po niej rozpoczęła się druga sesja. Jej prowadzenie powierzono Stanisławowi Palce i Janinie Kostkiewicz. Jako pierwszą poproszono o zabranie głosu Alinę Wróbel, która podjęła temat: *Zwroty i kategorie badawcze a rozwój współczesnej myśli pedagogicznej*. Przedmiotem jej rozważań była epistemologiczna perspektywa współczesnych badań w pedagogice, w szczególności tworzenie kategorii pojęciowych i konsekwencje tego procesu dla interpretacji zjawisk pedagogicznych.

Badaczka z Uniwersytetu Łódzkiego zastanawiała się między innymi nad rolą kategorii w zwrotach epistemologicznych występujących w pedagogice jako nauce, na przykład zwrot empiryczny, lingwistyczny, hermeneutyczny. Zdaniem Wróbel zwroty te wywołują nie tylko modyfikację nomenklatury pedagogicznej, lecz także oddziałują na sposób percypowania i rozumienia rzeczywistości pedagogicznej. Na tym tle pedagogika wymaga prowadzenia ciągłego namysłu nad swoimi kategoriami. W kolejnym referacie Ewa Rodziewicz przedstawiła temat: *Konfrontacje, kontestacje, kreacje – o wybranych przykładach budowania myśli zaangażowanej i angażującej wychowawczo*. Przedmiotem jej rozważań było zagadnienie autonomii oświaty. Prelegentka omówiła tę kwestię, odwołując się do polemiki między Sergiuszem Hessenem i Józefem Chałasińskim tuż przed wybuchem wojny. Na tym przykładzie Rodziewicz przekonywała słuchaczy, że terminologia pedagogiczna jest nasycona (niewypowiedzianymi) założeniami filozoficznymi i ideologicznymi. Z tego powodu dyskurs pedagogiczny cechuje się zaangażowaniem i programową polemicznością, a nawet kontrowersyjnością. Wiesław Wójcik zastanawiał się nad *Polskim projektem pedagogiki rodziny*. Prelegent skierował uwagę słuchaczy na źródła pedagogiki rodziny w Polsce, których doszukiwał się przede wszystkim w chrześcijaństwie, a w szczególności w „polskim personalizmie” i nauczaniu Kościoła katolickiego.

Janina Kostkiewicz omówiła temat: *Zagadnienie typologii kierunków rozwoju myśli pedagogicznej – wokół propozycji kryteriów klasyfikacji*. Na początku referentka wyraziła nadzieję, że w niedalekiej przyszłości spotkania Seminarium Polskiej Myśli Pedagogicznej być może zaowocują wyodrębnieniem kategorii pojęciowych umożliwiających opis i analizę specyfiki myślenia polskich pedagogów. W dalszej części wystąpienia Kostkiewicz zastanawiała się nad wymaganiami metodologicznymi, jakie te kategorie powinny spełniać. Dorota Łażewska zajęła się tematem: *Polska szkoła pedagogiki godności w kontekście ontycznej jakości człowieka. Kierunki rozwoju biografistyki w Polsce. Zarys problematyki*. Referentka starała się uzasadnić, że mówienia o „polskiej szkole pedagogiki godności” nie należy traktować jako metafory. W tym celu przedstawiła argumenty przemawiające za przyjęciem jej tezy. W kolejnym wystąpieniu Ryszard Skrzyniarz zastanawiał się nad *Kierunkami rozwoju biografistyki w Polsce. Zarys problematyki*. Na wstępie przyznał, że prawie niemożliwe jest objęcie jednym spojrzeniem całokształtu tego nowego obszaru współczesnych badań pedagogicznych. Z tego powodu ograniczył się do scharakteryzowania zaledwie dwóch nurtów: (1) andragogicznego i (2) historyczno-edukacyjnego.

W części zatytułowanej „Dyskusja” wystąpił autor niniejszego sprawozdania, który przedstawił temat: *W poszukiwaniu modelu rekonstrukcji złożoności kształcenia moralno-etycznego*. Przedmiotem jego rozważań był projekt procedury metodologicznej, która umożliwi analizę dziejów kształcenia moralno-etycznego w Polsce w latach 1939–2016. Swoje rozważania przedstawił w trzech punktach: (1) Wychowanie moralne czy kształcenie moralno-etyczne?, (2) Kategoria

złożoności w odniesieniu do kształcenia moralno-etycznego i (3) Etapy rekonstruowania złożoności kształcenia moralno-etycznego.

Po obiedzie rozpoczęła się trzecia sesja. Moderowali ją Andrzej Ryk i Ryszard Skrzyński. Pierwszy głos zabrał Andrzej Ryk, który rozwinął temat: *Od filozofii do pedagogii spotkania. Refleksje na kanwie myśli Józefa Tischnera*. Odwołując się do wybranych wypowiedzi Tischnera, prelegent przedstawił swoje intuicje dotyczące możliwości zbudowania koncepcji pedagogii spotkania na podstawie twórczości wielkiego współczesnego myśliciela polskiego. Dalej Maria M. Boużyk omówiła *Filozoficzne podstawy pedagogiki alternatywnej. Wydział Filozofii Chrześcijańskiej KUL w dyskusji z marksizmem*. W przeciwieństwie do panującego zwyczaju autorka mianem pedagogiki alternatywnej opatrzyła teorię pedagogiczną tworzoną po II wojnie światowej w Katolickim Uniwersytecie Katolickim. Na tej podstawie zrekonstruowała polemikę prowadzoną przez wykładowców Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej KUL z przedstawicielami marksizmu. Jej zdaniem ta właśnie polemika odegrała istotną rolę w krystalizowaniu się pedagogiki chrześcijańskiej w lubelskiej Alma Mater. Z kolei Jarosław Horowski zaprezentował temat: *Pedagogika neotomistyczna w Polsce w XX wieku. Od koncepcji wychowania do teorii wychowania*. Zdaniem prelegenta najważniejsza zmiana, jaka dokonała się w XX wieku w pedagogice nawiązującej do filozoficznego nurtu neotomizmu, da się ująć jako przejście od koncepcji wychowania chrześcijańskiego do jego teorii. Przejście to oznacza z jednej strony podniesienie poziomu teoretyczności rozważań chrześcijańskich autorów piszących na temat wychowania, z drugiej natomiast dostarcza klucza interpretacyjnego do analizy rozwoju pedagogiki personalistycznej. Według Horowskiego neotomistyczna teoria wychowania nie doczekała się do tej pory koncepcji wychowawczej.

W dalszej części tej filozoficznej sesji Paweł Skrzyński omówił koncepcję: *Naturalne kręgi wychowania osoby ludzkiej w ujęciu o. prof. Mieczysława Alberta Krąpca*. Mówca skupił się na wskazaniach tytułowej postaci dotyczących wychowania chrześcijańskiego. Najwięcej uwagi poświęcił charakterystyce trzech „naturalnych kręgów wychowania”, którymi są: (1) rodzina, (2) wspólnota i (3) społeczeństwo. Potem wystąpił Marek M. Tytko z referatem: *Stefana Szumana fideizm w koncepcji pedagogicznej*. Na wstępie mówca wyjaśnił, że mianem fideizmu opatruje wątki religijne obecne w twórczości Szumana. W kolejnym wystąpieniu Wiesława Buczek zajęła się tematem: *Pedagogika personalno-egzystencjalna ks. Janusza Tarnowskiego. Dialog wychowawczy jako propozycja metody wychowania we współczesnej rodzinie, szkole i społeczeństwie*. Referentka omówiła życiorys ks. Tarnowskiego. Na tym tle przedstawiła wybrane elementy jego koncepcji dialogu wychowawczego.

Przed ostatnią sesją odbyła się przerwa kawowa. Po niej prowadzenie obrad przekazano Alinie Wróbel i autorowi tego sprawozdania. Prowadzący poprosili o zabranie głosu Krzysztofa Ślezińskiego na temat: *Dydaktyka ogólna i dydaktyki szczegółowe w polskiej myśli pedagogicznej – analiza wybranych problemów*.

Mimo złożoności zagadnienia prelegent starał się nakreślić jak najpełniejszy jego obraz. Ze szczególną uwagą potraktował reformy i zmiany oświatowe, które musiały rozwój dydaktyki ogólnej i dydaktyk szczegółowych (przedmiotowych). W tym rozwoju można zdaniem Ślezińskiego wyodrębnić co najmniej pięć etapów, które następnie pokrótce scharakteryzował. Dalej Justyna Kusztal podjęła temat: *Pedagogika resocjalizacyjna – rodowód naukowy a współczesne interpretacje idei i praktyki resocjalizacyjnej*. Z powodu ograniczenia czasowego referentka skupiła się wyłącznie na rodowodzie naukowym pedagogiki resocjalizacyjnej. Jej zdaniem rodowód ten sięga początku lat 70. minionego wieku i w związku z tym nosi piętno ówczesnej ideologii. Po niej pojawiła się Małgorzata Michel z wystąpieniem: *Zmiana myślenia o procesie resocjalizacji i osobach niedostosowanych społecznie w świetle zmian paradygmatów w polskiej myśli resocjalizacyjnej. Nurt „nowej resocjalizacji”*. Ze względów czasowych mówczyni zrekapitulowała paradygmat myślowy, który jej zdaniem wydaje się specyficzny dla nurtu „nowej resocjalizacji”.

Kolejnym prelegentem był Janusz Mółka z referatem: *Odnowa myśli pedagogicznej w polskiej katechezie w latach 1971–1999*. Mówca wyjaśnił, dlaczego wybrał ten właśnie przedział czasowy: był to okres wyróżniający się przede wszystkim otwarciem katechezy na impulsy płynące z pedagogiki. Następnie przybliżył niektórych przedstawicieli „przełomu pedagogicznego” w katechezie. Potem Anna Chyła zaprezentowała temat: *Koncepcja szkoły chrześcijańskiej na przykładzie szkół ewangelikalnych w Polsce*. Mówczyni rozpoczęła od krótkiej historii szkół ewangelikalnych, która rozpoczęła się w Polsce po przemianach politycznych 1989 roku. Na wybranych przykładach omówiła założenia teoretyczne tych szkół, ze szczególnym uwzględnieniem cech formacji religijnej, na którą kładzie się w nich specjalny nacisk. W kolejnym referacie Krystyna Liszka podjęła temat: *Metody aktywne (aktywizujące) w procesie kształcenia – dlaczego ich nie ma?* Odwołując się do własnej praktyki dydaktycznej, zajęła się wyjaśnieniem wciąż pokutującego wśród nauczycieli stereotypu o istnieniu metod aktywnych i nieaktywnych. Zauważyła przy tym, że niejednokrotnie praktyka pedagogiczna biegnie swoim własnym torem, który jest niezależny od mylnych wyobrażeń. Barbara Surma przedstawiła temat: *Rozwój metody narracji w wychowaniu religijnym dzieci w poglądach polskich pedagogów – od opowiadania i pogadank do narracji biograficznej i nastawionej na tradycję*. Referentka prześledziła rozwój metody narracyjnej, analizując koncepcję wychowania religijnego dwóch autorów: ks. Antoniego Bielawskiego i s. Barbary Żulińskiej.

Agata Bogumiła Jardzioch omawiała *Edukację włączającą w Polsce*. Referentka skoncentrowała się na wyjaśnieniu tego, czym jest właściwie edukacja włączająca oraz na wielu niewłaściwych jej interpretacjach. Skutkują one między innymi błędnym podejściem nauczycieli do praktyki pedagogicznej. Po niej zgromadzeni wysłuchali jeszcze dwóch referatów. W pierwszym Dominika Jagielska zaprezentowała temat: *Kierunki rozwoju koncepcji wychowania obywatelskiego*. Mówczyni

zwróciła uwagę na zależność między edukacją obywatelską a rozumieniem społeczeństwa obywatelskiego, do którego ona przygotowuje. Konsekwencją tego powiązania jest konieczność uwzględnienia przy analizie koncepcji wychowania obywatelskiego implikowanych w nich wizji społeczeństwa obywatelskiego. Jako ostatnia wstąpiła Renata Pater, która omówiła temat: *Przemiany w edukacji estetycznej i kulturalnej w Polsce. Na przykładzie działalności edukacyjnej muzeów*. Mimo braku czasu i zmęczenia uczestników starała się zmotywować ich do aktywnego partycypowania w edukacji muzealnej.

Na zakończenie zabrała głos główna organizatorka, Janina Kostkiewicz. Podziękowała wszystkim za udział i wygłoszone referaty. Zachęciła prelegentów do przygotowania tekstów do opublikowania. Jako miejsce publikacji podała kolejny numer rocznika „Polska Myśl Pedagogiczna” i monografię zbiorową.

Dariusz Stępkowski¹
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

---

¹ Ks. dr hab. Dariusz Stępkowski, prof. UKSW – pracuje w Katedrze Pedagogiki Ogólnej i Dydaktyki na Wydziale Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Adres: WNP UKSW, ul. Wóycickiego 1/3, bud. 15, 01-938 Warszawa; e-mail: d.stepkowski@uksw.edu.pl.